

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди
Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

№ 277 (6608). 1966 ч. ноябрь 25, пятница | Өртөз 2 көп.

ШКОЛА АМЫДЫРАЛЫНГА ЧУГУЛА ДОКТААЛ

СЭКП-нин XXIII съездин бистиң чуртта улус өөрөдигезинин системазын улам ыңай сайзыраңгайыңдар болгаш 1970 чылда амыагыларның бүгүнүни ортумак өөрөдигезин колдуунда боттандырамын айткан. Съездин ол директивазына үндөйлөшүшүз база нийти билгиниң ортумак школаларының амгы үеде бүгү байдалын өөренип көргөш, партияның Төп Комитетин болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели «Нийти билгиниң ортумак школаларының амгы үеде бүгү байдалын өөренип көргөш, партияның Төп Комитетин болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели» доктаалды хүлээп алган.

Төп Комитеттин болгаш Совет чазактын хүлээп алган доктаалы анык салгачкыларның өөрөдигезиниң болгаш кижизидилгезиниң дугайында ленинчил сатыш салгышкыныкы база бир чайынчанчак илөзшүккүни болушкан, школалар амыагы коммунист тургузушкунуң амгы негелдериниң дүшүрүтүгү бүгү тала-биле эде тургузарынча угланган, школа амыдыралына чугула документ, чаа буруңгаар базым болуп турар. Доктаалда айткан хемчеглерин боттандырамын чүгүшкелериниң, башкыларның болгаш улус өөрөдигезиниң амыагы эвес, харын партия, совет органдарының, бүгү хей-ниити организацияларының, бугурулгелер, албан организация коллективтериниң база херээ болуп.

Анык салгалды өөрөдигезин болгаш кижизидилгезиниң совет школаның амыагыны улус ролун Төп Комитет болгаш Совет чазак демдегелишкен, оон амыагы-чорудулганында улус четпестериниң бар болуп турарын айткан. Ортумак школа дозукчуларының билги ам-даа чавыс, өөрөдиге планнары болгаш программалары амгы үеңиң эртем-билгилериниң деңгемин, амыдыралдың негелдериниң дүшүрүтүгү турар, башкы кадрларны өөрөдиге болгаш мергелин бекиткенде, өөрөдигезиниң бүгү тала-биле кижизидилгезиниң херээде шыңгыч четпестер бар, дыка хей школаларының өөрөдиге-материалдык базазы ношкан дээрин доктаалда демдегелген. Бо бүгүн чалыдаар талазы-биле партияның болгаш чазактын төлөвилзиниң база чер-чериниң партия, совет органдарының, министрстволарга болгаш ведомстволарга даандырган хемчеглери улус болгаш школа амыдыралының бүгү талазын ханга тудуп турар.

Тываның нийти билгил школалары, бүгү совет школалар ышкан, республиканың культура амыдыралына чугула ролуна ойноп, анык өскени өөрөдигезин болгаш кижизидилгезин херээ боттандырып келген. Тываның № 1 ортумак, Кызылдың № 7, Балгазының сес чыл школалары ышкан өөрөдиге-кижизидилгезин амыагы бедик шынарлыг болулар дээш чаа чүдүлгени дилеп, чогадыкчы амыагылар турар башкылар коллегия бисте бар.

Ыкчалдакчы, ТН-ның болгаш чазактын амгы доктаалында демдегелтиген четпестер бүрүнү-биле, харын-даа улус хемчазалы-биле бистиң республиканың школаларына, улус өөрөдиге органдарына, партия, совет, профсоюз, комсомол организацияларына, бугурулгелер коллективтеринге хамаарып дээрин минер херек.

Аныктыгарын бүгүнүниң ортумак өөрөдигезин чорударының белеткел болуп сес чылдың бүгүнүниң өөрөдигезиниң дугайында хойлу бисте ам-даа четпес куусеттинип, Тес-Хем, Барыш-Хемчик, Чөөн-Хемчик болгаш өске-даа районнарда школа назылыг урулар өөренимни турары илөзш болуп. Ол ышкан, кижизидилгелер амыагыны ношканда өөрөдигезин чорум үрөш, багы өөрөш, школаның ара каар азы үндүрүтү таарылгалар бар. Мынчанга, бо талазы-биле контролду күштөлдүрө апар.

Өөрөдигезиниң билгиниң шынарын дыка бедик, оларны амыагы-ралга, күш-амгыла белеткээр доктаалда кол черин ээлеп турар. Бо талазы-биле эртем чыдагыч түңнели бисте дуурунч болган. 5 муң амгы өөрөдигезин натап олуруп азы күсүк шыгалдага артыкан. Сес, он класс дозукчуларындан дээш, ортумак өөрөдиге черлеринге знамен дугаага, күш четпестерин чеке деп. Бо дээр өөрөдигезиниң шынарынча школа дууртукчулар, улус өөрөдиге органдары ношкан кижизидилгелер, мурнакчы педагогтарың дурулгалың, чаа депшигелер чүдүлгени ношкан негелдерин турганының түңнели-дир. Моон чогуру түңнели ам кылар умурлуг бис.

Өөрөдиге чорудулганың башкыларын, өөрөдигезиниң өскэр чордунгар чорутар, өөрөдиге планнарының, программаларының четпестери салдарлыг турган болбайн ан. Ам ол чүдүлгелер чалыттынар, уруларны кол амыагы-өөрөдиге таарымчалыг байдал тургустунар. Моон-биле кады бистиң эртем албан черлеринде, эртемде педагогтарың, дурулгалыг хөөчүн башкылар өөрөдиге программаларын, номнарын, посолерин ылангыя тыва школаларга тургузарынча идеалейлиг киржир. Чырыдышкын министрстволу, институттар ол чугула амыагы угал баштаар апар.

Взуп ора анык салгачкыларны уган-бодал талазы-биле хевирлээр, патриотизмге, интернационализмге, ололосчу болгаш күш-амгылы алдарың бузуунга, эстетика талазы-биле кижизидери — бүгүнүниң херээ, Моон умурунда партия, совет, комсомол органдары, бугурулгелер, албан организация черлери, хөөчүн салгалдыг кижилери, ылангыя культура албан черлери школаларга, ада-мелерге боттут дуузын чедирер, школаларны шөфе алып херек. А школа бугуру аңаа хамаарышкан демсизгере бүгү уругларны кижизидер амыагыны төвү болуп.

Төп Комитеттин болгаш чазактын доктаалында школаларының материалдык базазыны улус кижизидерини салып, ону быжылаарының чаа үндүр дестерин тодараткан. Бисте школаларының өөрөдиге-материалдык базазы улуу-биле өскөн болжолон, четпестер болгаш бергелер ам-даа хей. Школалар туудуунга күрөндөн берген хөрөңгилерин бекит чедир амыагаас, хуусаазын уздар, туудууну шынарын куудулар чорутар үргүчүлөп келген. «Револуцияның чалбыжы» (Танды), «Мурнакчы» (Бай-Тайга) болгаш өске-даа амыагы-агылдарың школа туудууну талазы-биле инкидизивизин ам улам калыктар, бугурулгелер, чуртгалга туудуларынга калыптал салгышкындан школа туудуунга, септелгезинге, дермелгезинге хөрөңгилерин тывар умурлуг бис.

Чангыс өскө-биле чугулаарга, СЭКП ТН-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң «Нийти билгиниң ортумак школаларының амыагы улам ыңай экинжидер хемчеглер дугайында» доктаалының чедимшикин куусеттерин партия, совет органдарының, албан черлериниң, школаларының, бугурулгелериниң, хей-ниитиниң билгил амыагыдан хамааржыр. Моон умурунда улус өөрөдигезин, ылангыя школалар амыагы улам сайзыраңгайыңдар төлөз, школа бугурун, бугурулгелер, колхозна, өөрөдиге, албан черинге, хөөрайга, районга, сууга чуу кылдыгын турар умурлуг дээрин ылап тодараткан, чогуур хемчеглерин амыагыдан кылгал, оларны боттанып турарын хүн бүрү партияны контролга алып чугула.

Партияның болгаш чазактын бо доктаалы чедимшикин куусеттинген турарын бүгү кижилер күзээр. Ынчанга партия организациялары бо чугула документиниң умур-утказын башкылар коллективтеринге, бугурулгелер, албан организация черлеринге, калбак активке, ада-мелерге чедир таныштырып тайыбыларын организациялар болгаш бо талазы-биле амыагы амыагы хемчеглерин башкаар, школаларны удуутурун боттут болгаш амыагы-херекчи болулар хүлээлгелг.

Кремль чанында ады билдинмес солдаттың хөөрү

Москва чоогунга немец-фашисттер ширитлерин чылга шапканының 25 чыл оюнуң хүннеринде Кремльдин чанында, Александровск садка найысылалды камгалап тургаш, амы-тыгын берген ады билдинмес солдаттың мага-бодун орунукшудар деп турар. Ол хөөр болза Төрөөн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруну дээш демиселге өлген совет дайынчыларга мөңгө алдарын тураскаалы болуп.

Садтын чүс-чүс чылдарда туруп келген ыштары ады билдинмес солдаттың хөөрүнүн кырынга ыржымын кадагалаар. 1967 чылдын май 9-та аңаа мөңгөде турар ол кыпар.

Чүректің ханызындан өөрүп четтиришикин

Октябрьның социалист Улут революциязының 49 чыл ою-биле холбаштыр Совет Эвилелиниң Коммунист партиязының Төп Комитетиниң, ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң адынга Совет Эвилелиниң амыагы чоннарындан, бугурулгелериниң, туудуларын, колхозтарын, совхозтарын болгаш албан черлериниң коллективтеринден хей сангыг телеграммалар болгаш чагаалар келген. Даштыкы чурттарын коммунист, амыагы болгаш национал-демократтыг партияларын, чазактарын, күрүнө болгаш политика талазы-биле амыагыларын болгаш хей-ниити организацияларын болгаш чедирген хей сангыг чагаалар база келгилээр.

Байырлал-биле холбаштыр байырлал-СЭКП Төп Комитетин

чы байыр чедирешикиннери телеграммаларда болгаш чагааларда кирген, СЭКП-нин болгаш Совет чазактын иштиги болгаш даштыкы политиказынга бедик үнө-лөп көрүүшкүн бердинген. Коммунист тургузушкунга, делегейин коммунист шимчээшкенин чангыс эвин, сыры каттыжышкынын марксизм-ленинизмге, пролетаржы интернационализмге үндөйлөшүшүз быжылаар дээш, империализмниң болгаш агрессиянын күштеринге удур, улустарын бүгүнүниң тайбын болгаш аймыл чок чоруну дээш, демократия болгаш социал депшигелер дээш, коммунизмниң идеяларының тиялгези дээш демиселге Совет Эвилелиниң улустары, Коммунист партиязы болгаш ССРЭ-нин чазак чаа-чаа чедимшикиннер-

лиг болзун деп чаагай күзээшкениннер даштыкы өнүктүрүн чедирген байырларындалергейлестинген.

Байырлал-биле холбаштыр байыр чедирип, совет улуска, Совет Эвилелиниң Коммунист партиязынга болгаш ССРЭ-нин чазак чаагай күзээшкениннерин дамчытканы дээш бүгү совет амыагы чоннарга болгаш организацияларга, коммунист, амыагы болгаш национал-демократтыг партияларга, чазактарга, даштыкы күрүнө болгаш политиктиг амыагыларга, хей-ниити организацияларынга болгаш тус-тус кижилерге СЭКП Төп Комитетин, ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели чүректин ханызындан өөрүп четтиргенин илгерилеп тур.

ССРЭ-НИН МИНИСТРЛЕР
ЧӨВҮЛЕЛИ

СОВЕТ ЭРГЕ-ЧАГЫРГАНЫН 50 ЧЫЛ ОЮНГА

Чыл планы ашкан

ЧАДААНА. («Шынык» көр). Чөөн-Хемчик районунуң белеткелдер канторы бо анык сезонунга организациястыг чамалык хемчеглерин чоруткан. Эки белеткелдин болгаш шуудур амыагы түңнелинде район өлүк белеткээр чыл планын хуусаа бетинде амыр куусеткен.

Районунуң белеткелдер канторы чылда 25 муң рубльдин аңауун кирип алгаш, ам бестин 27220 рубльдин хүлээп алган. Оон иштинден 18 муң рубльдин планын 18600 рубльди куусеткен. Сезон эгесинде райондан 300 амыагы аңчылар айтканган, келген байтайгы аңчылардан ам 50 амыагы кижиле база натап үнүпкен. Сат Доржу, Михаил Шагарин олар арбын олчалыг келген.

Чаа цех төлөвилеттинген

Чадаана — республиканың база бир хей чурттагычтыг улус хоорайларының бирээ. Ында чаа бугурулгелер, тууду органдары, оон чоогунда дөмүр даш разведка тургустунган чурттагыч чонун саны дыка өскөн. Ынчанга Чадааның хабарлауунуң аң баштай амыагыла кирген күчүзү амыагы үеңи негелдериниң дүшүрүтүгү турар. Ынзы-бүрү бугурулгелер аймак кылар дээрге бугурулгелериниң шөү биче, суугулар күжү чогуур негелдериниң дүшүрүтүгү турар. Заводту эде чазактып, алтыда айттыр туруп белеткен. Бугурулгелер бугурулгелер тускай чехти кылар деп турар. Оон ыңай далган болгаш өске-даа чиг-эрти шыгдар складты угултаттыр, амыагыларга таарымчалыг кызыл бугурулгелер база кылар.

Ол чехтин туудуун 1967 чылда тууду аңаулар, ам оя төлөвилет документтерин Тываның аш-чөм улетпүрүч инженер-техниктиг амыагыларга белеткен турар. Оон нийти төлөвилет өртөз 35—40 муң рубль. Ону күрүнө банкының чазак-лизи-биле тудар.

С. КЫЗЫЛ-ОД.

ЧЕДИШИКИНИНГ УЖУРАЖЫЫЛ

КЫШКЫ ОДАРЛАРДА

Бо үеде чедир Улут-Хем районунуң девишкээринге хар чуга дүшө-даа, амыагыларын хойжуларын коданнарыга сүт сөөртүр сес автомашинаны амыагы үеде доктаалы быжылаан.

«Бүш-ажылың хосту» колхозун, «Улут-Хем» совхозун Улут-Хемин бо талазы девишкээрлеринде кыштагларга дөмүр кышталар чорутар. Соок кыштын күрүтү чарын чуга харлыг, чыгыг хүннерде кышкы үеде четтимейн базар ырак одаларга хойларын одаладып алып сорулганы хойжулар салып турар. Ол совхозтун хойжуларын коданнарыга сүт сөөртүр сес автомашинаны амыагы үеде доктаалы быжылаан.

«Улут-Хем» совхозун Улут-Хемин бо талазы девишкээрлеринде кыштагларга дөмүр кышталар чорутар. Соок кыштын күрүтү чарын чуга харлыг, чыгыг хүннерде кышкы үеде четтимейн базар ырак одаларга хойларын одаладып алып сорулганы хойжулар салып турар. Ол совхозтун хойжуларын коданнарыга сүт сөөртүр сес автомашинаны амыагы үеде доктаалы быжылаан.

Чүткүлдүг ажил-биле

Нийтиниң ажил-агыны Кызылдың сайгарылыгына чалаачы С. Давазга базазынга чедирген, «Улут-Хем» районунуң «Х Улут хурал» колхозунуң бо чалаачыны кылар, чаар материалдарын чыдакчына камнап ал келген. Улут-Хемин бо талазы девишкээрлеринде кыштагларга дөмүр кышталар чорутар. Соок кыштын күрүтү чарын чуга харлыг, чыгыг хүннерде кышкы үеде четтимейн базар ырак одаларга хойларын одаладып алып сорулганы хойжулар салып турар. Ол совхозтун хойжуларын коданнарыга сүт сөөртүр сес автомашинаны амыагы үеде доктаалы быжылаан.

М. МЕНДОТ.

Техника септелгези, үрезин арыглаашкыны

Техника септелгези болгаш үрезин арыглаашкыны бистин республиканың аң тараалан районнары Тандыда, Каз-Хемде, Бий-Хемде канчалар чоруп турарының дугайын телефон дамчытыр дозукчу-биле чугулаа бээрин ол районнарын кезе амыагы-агыл бугурулгелер аймак кылар агроному Иван Ермолаевич Андреев, кол инженер Василий Семенович Буинков, кол агроном Виктор Васильевич Луговской алданы бистиң корреспондентинге дилээр.

БАЙ-ХААК. Улут Октябрьның 50 чыл оюнга төлөпкү күш-амгылы чедимшикиннер-биле умурлуг дээр өөрөдигезин амыагы-агылдарының механизаторлары бо чылдың дөмүрү квоталарын септелгези планын декабрь 10-да эки шынарыг доозар сорулга-биле социалист чарышты калыктар. Ноябрь 20-ге чедир ол план 32,6 хуу куусеттинген. Бо талазы-биле «Межегей» совхозтун механизаторлары өргөдиге өске амыагы-агылдарының механизаторларын мурнап, квотал планын 42,5 хуу чедирген. Олар септелгези бугурулгелер септээр органы мергелинчиг амыагыла, бо талазы-биле бедик дүрүлгалыг кадрлар ол амыагы-агылда бар апарган. «Коммунизмниң херээ» колхозтун механизаторлары оларнын сооп-биле изыртты чоруп, оларны чоокку хүннерде четкеш, эртем сорулгун амыагыла турарлар. «Револуцияның чалбыжы», «Совет Россия» колхозтарының септекти механизаторлары бо үеде чедир чуга ийи-ийи тракторларын септел, септелгени күсүк амыагыларын соон дээр аңаулар-даа, бо үеде чедир туудулап чалып, чарышты сөүлгөчү чоруп келгенер.

Техника септелгези-биле черделештир өргөдиге амыагы-агылдары үрезин арыглаашкыны база алдан шалгыч темп-биле чорудуп келген.

«Межегей» совхозтун төп шаңында үрезин арыглаар пунктуну амыагыла кыргын, өске шаңаарга пункт-тулар база амыагыла турар. Үрезин арыглаашкынында 15 кижиле доктаал хаара туттуңа. 2920 тонна кызыл-тас үрезининиң бирги арыглаашкыны бүрүнү-биле дозуктуган. Амыагы үеде арай, чинге-тараа үрезиннери арыгала, ону чоокку үеде доозар сорулгазы салган. Үрезин арыглаашкыны «Револуцияның чалбыжы» кол-

хозта база багай эвес тургустунган. «Совет Россия», «Коммунизмниң херээ» колхозтар чуга 300—400 тонна-ла кызыл-тас үрезини арыгалап, бо чугула амыагыла чинге-тараа дүшүлгө чалып, бо талазы-биле боттут хемчеглер албай, шаг-үе ам-таа четчир дээр хөөнүг ала-чай-гарлаашкыч кирин келген.

Үрезиннериниң шүштүзүн ийгилиг элестип чажар шынарынга чедир амыагыла кылар сорулганы салып, тараа культуларының ийги арыглаашкыны эгелээш амыагы-агылдары арыгала үрезиннерини шынарын шыгыгын хынап, хүлээп алыр-биле өргөдиге тускай эртемниң-леринден тургустунган үш кижиле састыгы тускай комиссияны тургустуу.

САРЫГ-СЕН. Амыагыны шынары, бугурулгелер кадрларын боттанырга оонашкан амыагыла хамаарышкыны, оларнын харымчалыгындалуу улус-биле хамааржыр. Бугурулгелер кайы уластурун кижигүн бугурулгелер коллективиниң нийти херээ дээр сатыш чөпш, ону экинжидер дээр арга-мергелин, күжүн харамнамай амыагыла турар болуру, ында амыагы аки тургустунган болуру.

«Коммунизмге орук» колхозта септелгези мергелинчиг механизаторлар бар. Олар колхозтунуң септелгези мастерскаазын эргежон чугула херексээр-биле дөмүр алгаш, амыагыла бар бүгү кезе амыагы-агыл машиналарының септелгезин аңаа чыл чылы-биле чорудуп келгенер. Септелгени шынары база багай эвес. Олар бо кварталда алды дилез тракторну септээр тургаш, оон дөмүрү септел дооскан. Техника септелгези «Бугурулгелер», «Октябрь 30 чылы» колхозтарда өске амыагы-агылдарын дээр тургустунган. Ноябрь 20-ге чедир өргөдиге техника септелгезиниң квотал планын 20 хуу куусеткен. Септелгенин ыныг бөжүм темпиз ону амыагы-агылдар боттанымын аки дөмүрүгүн мастерскаазында чорудуп турары болуру. «Сельхозтехника» каттыжышкынының район салыбы мастерскаазының септелгези белет-

келин деңгиз шүшпөн чорудуп келген-биле чокта чаа-ла септелгези кирер аргалыг болган. Ол салбырга чуга «Бизил тук» колхозтун техника септелгези. Ол амыагы-агыл септекти механизаторлары ында доктаал амыагыла турар.

ТУРАН. Районунуң амыагы-агылдарының үрезин арыглаашкынында «ОС—4.5» деп маркалыг 11 машина амыагыла турар. Район келир чылы тараа шалындары 5848 тонна кызыл-тас үрезинин чакып тарынырынга белеткен турар. Амыагы үеде оон 2214 тонназыны бирги арыглаашкыны дооскан. Арыгала үрезини үрезин хынап лабораторияга хынап көргө, оон 700 тонназы чажар шынарын ийги кызыгыга чедир арыгаладыг болган.

«Бизил тараачын» колхозтун тараачылары 1200 тонна кызыл-тас үрезининиң бирги арыглаашкыны дооскан, ам оон ийги арыглааш-

СЭТА дыңадып тур

НАР-НЫҢ ОРАЛАНЧЫ
ПРЕЗИДЕНТИЗИ МОСКВАДА

Каттышкан Араб Республиканы Бирги ораалачы президентин Маршал Абдель Хаким Амир Совет чазактын аалчызы болуп, албанын аян-чоруту кылып, ноябрь 23-те Москвада келген.

Каттышкан Араб Республиканы Бирги ораалачы президентин Маршал Абдель Хаким Амириниң болгаш ону үеде чоруту кижилериниң адыры дээр Совет чазак ноябрь 23-те Кремльдин Улут ордунга артегги шайлагга тургустан.

Совет талазын аңаа А. Н. Косыгин, Б. Т. Мауоров, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Дарганын ораалачылар В. Н. Новиков, И. Т. Новиков болгаш оон-даа өскелер олуртукан.

(СЭТА).

ДЖОРДЖ БРАУН
МОСКВАДА

МОСКВА (СЭТА). Великобританияны Даштыкы херектер министри Джордж Браун аңаа аян-чорук кылып, Москвада келген.

ТИИЛЕЛГЕНИН
АЛДАРЫ ДЭЭШ

Совет найысылалдык чоогунга немец-фашисттер эжелеткелерин чалача шапканының 25 чыл оюн Москва чоогунуң амыагы чоннары демдегел турар. Ол кайгамчыктыг хүнүн алдары дээр бугурулгелерде, туудуларда, колхозтарда, совхозтарда болгаш албан черлеринде илгерилеп, лекцияларын номчуп, сорулгаш ширит начальнигтер-биле, Совет Эвилелиниң мадырлары-биле умурлугушкыныгары организастан турар. Дайымчак алдары комматалары болгаш булчунлары барык-ла бүгү ортумак школаларда амыагыла турар. Улут туудушкунуң киржикчилериниң эрес-мадырлыг чоруктарының дугайын чугулап турар материалдарын оларда чыгган.

Чехославкия бирги хоорай ортумак школанында делегелер амыагыла турар. Ам Совет Эвилелиниң Мадырлары, армия генералы А. Л. Гетманниң командалап турганы тили бригадаларын дайынчыларының, коммандерлериниң, политкомандирлериниң мадырлыг похоттарының болгаш туудушкунуң дугайында амыагыла турар. Улут туудушкунуң киржикчилериниң эрес-мадырлыг чоруктарының дугайын чугулап турар материалдарын оларда чыгган.

ДОСААФ-тын Москва чоогунда аге организацияларының чүс-чүс кижигилер спорттун боозалы болгаш техника кевирлериниң талазы-биле маддасы маргалааларда киркип турар. Нотиска районга ыдыг маргалааларга он муң чыгган кийи киришкен. Загорск районга келдирешкеш наамын четпестериниң ширит-тактиктиг ийи талазыг оюннарын өртүргөш.

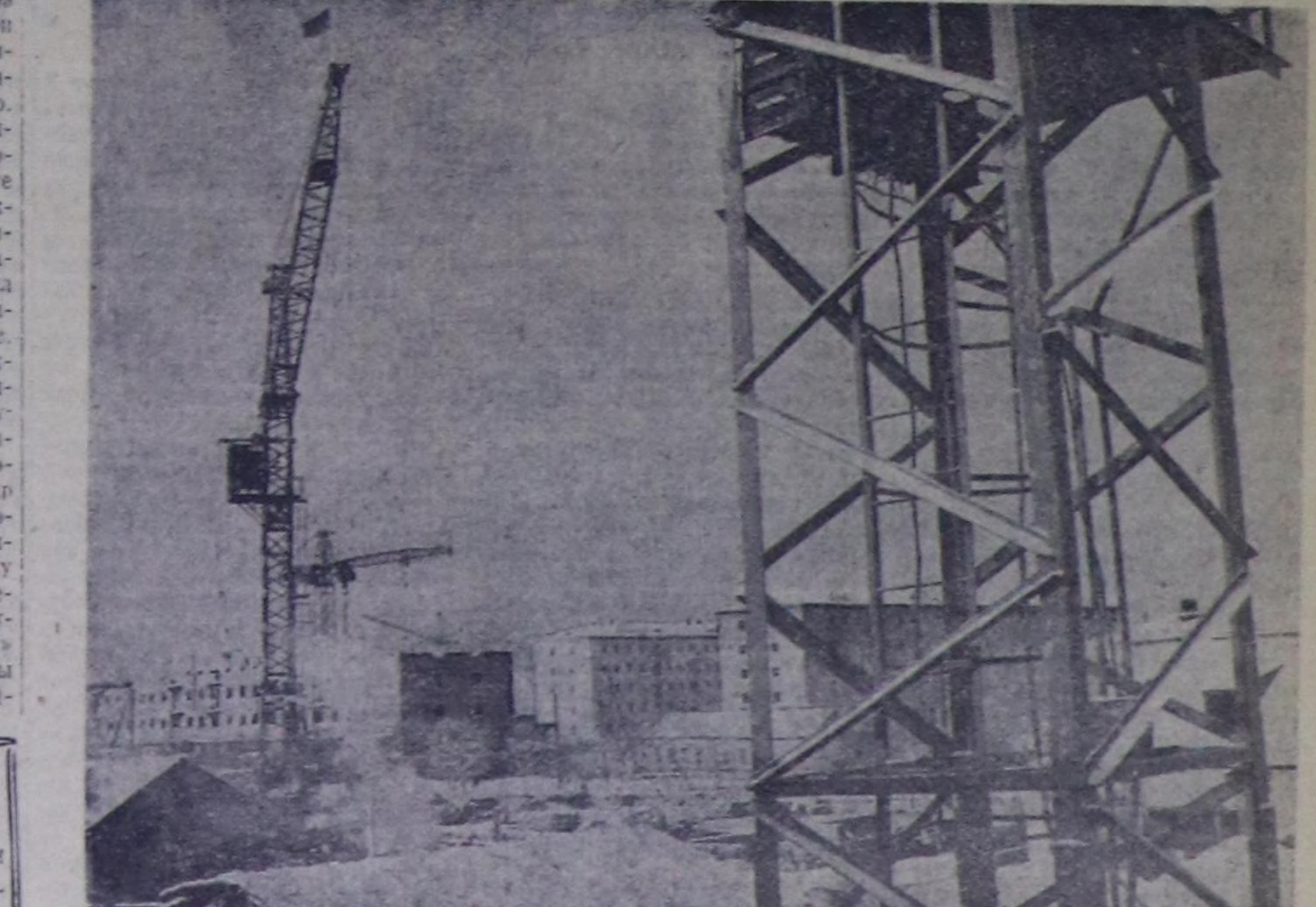
(СЭТА).

ЧУРТТУҢ БАЙЛАКТАРЫ

Казахстанын Мугоджар даргаларында геологтар чөс рудаларны байлап черлерин аныкташ. Баштайгы шимчелдериниң көргөскенин бугулар амыагы, ол чөс байлап шынарын талазы-биле Диемазганың найгамчыктыг чөс рудаларына чок болуп турар. Бо чер Уралдын чөс азыл-дирер улетпүрүн чиг-эртиг чугула базазы болуп.

Кировград областың Ново-александровск суурун чоогунда бедик шынарлыг азыр сландың байлактыг черлерин таппан. Оон кувалдары үш миллар тонна чедип турар. Бугурулгелер оны шынарын талазы-биле ол сланды Эстониянында дүлөк чөк болган. Ынчанга мадаа энергетикамың бедик кыялыг улут төвү турар.

(СЭТА).

Туудушкунуң бөгүнгү Кызыл хоорай.

А. Остапчуктун фотоу.

ТАР-нын Биле Хураа Президиуму Союз Даванын баштай «Мурнакчы малчы» деп хөрөк демөөр биле, соонда «ТАР-нын күш-ажыл оренин»-биле шаңнаан.

Оон агадеш-де, чон Союз Даванын «Малчы» деп шолалай берген. Чон харын-лаз мынчаар чугаалжыр апарган: «Малчы сугдан келним», «Малчы сугта баар ола».

Союз Даванын амыдыралында онза чыл-лаа келген. 1944 чылдын октябрыда ССР-нин улустарынын улут аг-бузелинге Тыга Арат Республиканын ажылчы чоно аки-тура-биле каттыжып кирген. ССР-нин Дээди Советинин Президиумунун Даргазы аш Михаил Иванович Калинин аш салган Чарык-лаа парламенттин. ТАР-нын алат чоно ССР-а халаалжылары апарганнар. Шах ол уеде халаалжылары бургузгар болу

берген. Союз Даванын төрөөнүн думгалында херечиледег мынчаар бижиткен: «Даван Малчы Баа-Хоевич». Партия документининге ол база-ла ынчаар кирген. Шоланын аш апарганы уткалыг. Малчы Баа-Хоевич нам, чазактын кыйгыры-биле малды өстүрүп келген. Бажаан ССР-нин тайбын улустарынын кырыгче баштигин Германия шурал, алуунат дайын чоруда бергенде, Тыганын арат чоно акы-дуума совет улуска инстелин болгаш эт-хорегинин талазы-биле дузалжыны көргүзе бергенер. Малчы Баа-Хоевич мадырлыг Кызыл Армияга азы-тарын уруп чоруткан. Он аныг дузалжыны кылдыр өске-ла малдарын он-он-биле бертирлен. Белекти боду тударында аңгыда, оон чымдазын база илгепкейг киришкен.

Малчы Баа-Хоевич Даван аш

АТ АПАРАН ШОЛА

Эрзин районда «Чаа орук» колхоз-тун малчыны. Ол чартык харын дүтүт хойларын кадарып турар. Малчы Даван беш чылдык баштайгы чымында аки туннедиг ажалдаан. Ол бодунун кадары, дузалжы хойжу Бинку-Саар Чым-бевна-биле казы малды аки ка-дарганнар, туннедиге 100 төртүр хойдан-на 95 хураган алынган болгаш хой бургуздар-не 2,5 кг дук кыргыттыган.

Тыга АССР-нин Дээди Советинин Президиумунун Чарык-биле Малчы Баа-Хоевич Даванга «Тыга АССР-нин алырлыг малчыны» деп атты Көзгө ажыл-агый ажал-адырларын хуун таварыштыр тыгаскан.

Чокта чаа колхозта партия организацыянын ажыл хуралы болуп эрткен. Агаз коммунер-ден аңгыда, колхоз бугурулган-ни хой мураактылар, баа бар болтулаан. Эрзин райкуекомун даргазынын ораакчызы эш Т. С.

Беган Малчы Баа-Хоевич Даванга ат тыгасканын херечиледе доку-ментин байырлагып байлаан туускан.

Малчы Баа-Хоевич мынча дээн:

— Мээң шолам ат болу берген. Ам артында «Тыга АССР-нин алырлыг малчыны» деп ат-ка четтим. Бо бедик атты черле сыкпас мен. Менээ атты тыгаска-ны ылап-тыр дээрин ажыл-херек-биле бадыткар мен. Келир чылын Совет арге-чаргынын 50 чыл оюн байырлаар болгай бис. Агаз белекти ужуражыр дээш шуугуру ажылдар ужурап бис. Ам-аа чедикшигиктиг ажалдарынче брига-дамның-аа, колхозунун-аа, бүгү районун-аа хойжуларын кыйгырдым!

Малчы Баа-Хоевичде ам-аа аки ажалдарын бүгү аргалары бар. Бо чылын мал кыштагла-дышкыныга белекчиди ол ты-

намчалыг дооскан. Бажаа чыгып-латтыган, чыгуу материалдары бар. Сигенин 5 тонна ажыгы кыштаанда чедирип алган.

Малчы Баа-Хоевич бир-ле чуулдун бүтпейн турарына сет-кил хамыган турар. Чыл агазын-де оон бактап турары №1 хой-жу бригада биле Ленин аттыг колхозтун №1 хойжу бригаданы бот-боттары социалисттиг чарыш-ка кыйгырышкан. Ичказ-аа оон туннели үнжээн, бригадалар-ны удуручулары болгаш мал-чыныны уду-десир хыналданы кылбаан. Ичкангаш чарыш арег-гей хевирлп апаган.

«Чаа орук» болгаш Ленин аттыг колхозта партия комитет-тери үстүмө чуулду чоптуп ден көргөш, бригадалар аразынын чар-жынын туннели дарып уду-дес, ону бүгү хойжуларга чедир-зе чогуур.

С. ТАМБА.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Эскербейн турар

«Коммунистче орук» колхозтун тө-вү—Хөндей суурда бугуруте болгаш культура-амырал туугуларын аразында чараш туугу бар. Колхозтун хабр хевирлар чеге ол-дур. Оон ажылчыныры дү-хүн дивейн ажалдап, колхозчу суу-рун чурттагыларын хабр-булчула-лар-биле хандырып турар.

Илчазжак оон иштинки байдалы аки эвес. Төгүлген даган ба-жынын шаазын дуй алган, хара-ларын интухаттары тектү турар, дээжиринде хабр хевирларын колхозчулар турган. Халаалжы бергиле, бажынын ишти саргы ыш-биле ширялган. Бугурутеги херимини ишти бок-биле долгугал, чангыс сас-биле чугаалаар бугу-рутеги культура тургустуулаан, аргы-тевер салгыттылаан. Хөндей-нин эмнелеринин ажалдагылар, колхоз баштаар черини. Нарын кө-дө Советтин удуручулары хабр хевирлар черин байдалы-биле та-нын эвес.

Мынча бугурун турар прохула-нын шынары куут, өртөз улуг. Хабр уругучу-де чиг болур, бодун дал-

гандап бижырган бир булганын ө-тө 28—32 кесек, сөөтүг даган-дан кыгган була — 46—50 кесек. Бажы-аа бугурутеги кол-хозтун, мынча ажалдап турар кижилер продукциянын шынамы, бугуру-теги культуразы дээш сагыш са-лып, уругучу демисежир турар бо-гай. Бо бугурутеги ажалдагы-ларынды мынча түбө чок, чүтлө паны кууседигин боду турар. Бугуруте черин шугут харылап турар, ажал-агый эргелекчин Д. Игитанын ажал-га салга, харысалга чогу-биле хабр хевирлар чер куу демисежир тур-густуула.

РФСР-нин Дээди Советинин бо чылын августта болган сессиянын шийитилерин кууседино талазы-биле Нарын көзө Советтин куусеом, кол-хоз баштаар чери боттук ажал чорут-пайн келген. Чопун хандырылганын чутула бугурутеги — хабр хевирлар черин байдалы мынча турар, колхозта партия организацы-зы эскербейн турар.

Д. ЧЫРГАЛ-ОЛ.

Эрзин район.

Ижээй берген

Улуг-Хем районунун Баян-Бол суур-да магазини райпо баштаар чери дээрге, ул халыгаш, ажиттыган дээр ажалдыг салыг черлеринин бир-эсинге санал турар. Баран салы-газынын планын айта, каварга кууседиин турар болганда, аки ажал-дыг дивейн аан.

Баян-Болда магазин Суугут-Хем-нин, Теректи-Кара-Сугун малчы-нарын аш-чеге болгаш улутуру ба-раанын-биле база хандырап хула-зегил. «Х Улуг турал» колхозтун ажал-инчилерин, черле чурттагы чопун бо салыг чери хандырып кел-ген. Ичказ-аа оон салгыттылаан кыш дүжү турар, ижээй бээр чы-буру чанчыл болган.

Эрткен чылын бо уеде магазин ха-лыгаш, үш ай чыгып ажалдаан. Ичказ-аа санажыга болуп турар, уузаас ажиттылар деп, мезгелер райпо баштаар черинде хабр турган.

Оре-самчыгал, хулагал болган бе-дээрге, ул халыгаш, ажиттыган магазини эрги ажалдагылар ажалдыг берген туралар. Магази-нин ажалдагылар эртен чылдар-га болзарга, бо чылын арте, октябрь ай-ла-ла ижээй берген.

Чопун чүт болган ам дээрзинде бажынын, магазин халыгашкан бээр бугун чартык ай четкен. Салыг чери үш уеде халыгашка, чүтлө са-лып ажалдагылар таарымча чок бай-далар тургустуулаан эвес, бараан «сарыгазынын планын кууседигин-ге багыт саларын чедир. Райпо баштаар чери, Баян-Бол көдө Совет ажалчы чоннарын салыг хандырып-ле негелдеги хандырамы-биле мага-зини дарып ажалын баян-колчу-лаа куеп турар апаган.

Н. ОЙДУП-ОЛ.

Бөрү-биле демисежир

Чербынчи, Кара-Хактың берт чер-леринде болган хандырамын, ша-ла өртүдүр Улуг-Оо, Бича-Оо сыма-нада бөрү кыжылар, өр болуу чо-руу турар. «Тыгаска» колхозтун Кара-Хак салбырынның төвө кадар-чыны Н. Байыр-ол эртен чыгып Оо-Хемге чыгып кадарып чыгааш, а-дарын, оон чып толун бөрүлөр кы-рып чон дээрин доораткан. Бо чы-гып Бича-Хемде Бөк-Аксы, Ылыч-кыш, Эвер-Адыл ден черлерде бөрү чыгып чып турар болган хары-лаа чамдык кадарчыларын 7—8 көн. 2—3 молдурган, баа кууларын хораткан. Ичкангаш ам кол чүт бөрүлөрүн чер болганын чок кы-лып ууткарып болур.

Диптигир хун салында-ла Кызыл хоорайда машиналар, мотоциклдер муунган, дайычты бооларыг, кара-

бинерлп алнап кижилер хой-ту-биле чоруп турар. Олар аң кайдал ден айткыр боордан башка, чогуу бөрү кайда барып деп чүвени со-руу турар. «Тыгаска» колхозтун Кара-Хак салбырынның төвө кадар-чыны Н. Байыр-ол эртен чыгып Оо-Хемге чыгып кадарып чыгааш, а-дарын, оон чып толун бөрүлөр кы-рып чон дээрин доораткан. Бо чы-гып Бича-Хемде Бөк-Аксы, Ылыч-кыш, Эвер-Адыл ден черлерде бөрү чыгып чып турар болган хары-лаа чамдык кадарчыларын 7—8 көн. 2—3 молдурган, баа кууларын хораткан. Ичкангаш ам кол чүт бөрүлөрүн чер болганын чок кы-лып ууткарып болур.

Диптигир хун салында-ла Кызыл хоорайда машиналар, мотоциклдер муунган, дайычты бооларыг, кара-

Василий Зерницкий Улуг-Хем ыаш улутпур ажал-агыйнда муракчы чолаачыларын бирээни. Ол автомашинга тайгадан дилдирер ыаш сөөртүп турар. Эш Зерницкий хун норма-зын уругучу ажыр кууседиин чанчыккан.

ЧУРУКТА: В. ЗЕРНИКИЙ.

О. ОХЕМЧИКТИҢ ФОТОЗ.

АРГАЗЫ ТЫПТЫ БЭЭР

Салыг хандырылганын айткыч «Чаа орук» колхозтун Бай-Дог суу-рунда чогуур негелдегине чедир тур-густуулаан. Ол суурга колхозчу, башкы, эчки, өөреник кижилер алаан хой үе-шакты Эрзин суурдан хунуң-не хабр салып алырынга чар-гылап турар. Ийи суурун аразы сес километр ажыг.

Эрзин районун баштаар чери ол суурга хабр саларын организа-стап чадаан. Райпо даргазы эш Шиник: «Суурга хабр бижырап чер чок, ону сөөртүп транспорт кайла?»—дээр, а көлөк дарагы эш С. Камбу: «Ол дээрге, мээң херөөм эвес»—дээр тооп көрбөс.

Т. ИРГИТ.

АКЫ-ДУҢМА СОЦИАЛИСТИГ ЧУРТТАРДА

МУДР-МУН ДЭЭДИ УЛУС ХУРАЛЫНЫН СЕССИЯЗЫ

ПХЕНЬЯН. КУДР-нун Дээди улус хуралынын үмүч чымылазынын алыгы сессиязы ында ажиттыган. Сессия КУДР-нун Министрлер кабинетинин даргазынын ораакчызы депутат Ким Ир «Бүгү-нүн» 9 чылдыг ылавады техникут өөренидигин чорутар дугайында илеткели кылган. Бүгү-нүн 9 чылдыг ылавады техникут өөренидигин келир чылаан агадеш чору-ларынга таарымчалыг байдалар бо уеде тургустунган дээрин ол мелегээн.

Чед чыл планынын кууселдиз чоруп турга бүгү-нүн 9 чылдыг ылавады ортук өөренидигин 9 чылдыг ылавады техникут өөренидиге шил-чир дугайында Кореини Куш-ажылы партизанын IV сессиянын шийитилерин дүүшүр бо демчегин чорутар деп турарын Ким Ир мелегээн.

Бүгү-нүн 9 чылдыг ылавады техникут өөрени-дигин чорутар нигилидизини нигили културалг де-мизин дыка улуу-биле бедилер деп, илеткели оон ылай чугаалаан.

Республикада улус өөренидигинин чедикшигинеи тайылбырлап турган, Ким Ирнин мелегээн: бүгү чо-ка хамарыштыр хулап баазага, өөреникчилерин ча-нынын болгаш чырымышкыныга куруе бейжизини зе-велединин талазы-биле КУДР дегенде баа бир эн муунакчы чери эелен турар.

Бо уеде чуртта ниги эртемнерин 9.160 школа-ры болган 98 дээди өөренидиге черлери бар, оларда 2.6 миллион школалар болган студенттер өөренип турарын илеткели демгелээн. Улус ажал-агыйнын ияны-буру адырларында 430 муң ажыг техникут бол-гаш өске-лаа тускай эртемниглер ажалдап турар.

VII БУГУ-УЛУСЧУ САФРА ЭГЛЕЗЭН

ГАВАНА. Кубада VII бугу-улуучу сафра — чигир тростининин ажал алымынын агадеш. Бо чылын Ориенте жоюнуң чигир тростининин ажал алы-чылары плантацияларга бир дугаарында үнгөн. «Анто-нио гитера» дээр чигир залуун продукциянын ажал-лап кыларында бедилээн. Бүгү чурт болуун кол бай-лап ажал алырын уузаас калбаа-биле агадеш.

Кубанын ажылчы чоннарынның профсоюзун төвү дү-жүтү ай-шалаа чигирит чокка ажал алырынга чигир плантацияларынын ажал-ишчилерин кыйгыган.

ЛЕЙПЦИГТЕ СОВЕТ ДЕЛГЕЛГЕ

БЕРЛИН. «Социалисттер» заштыкы салыг катты-жышкынынын Лейпцигте ажиттыган делегелгиз бугуу каастаарынын болгаш хикитиг реакционерин делегелгиз ассортиментин-биле таныштырар.

ГДР-нин Химия улутуру министрствозунун, эртем-ничил институттарынын болгаш ажал бугуруде-леринин төлөөлекчилери делегелгиз ажалышкыны-га киришкен.

КРАКОВА ЭРТЕМ СЕССИЯЗЫ

ВАРШАВА. Польша курувунин 1000 чыл өмүтүн ба-йырлаа дооступ турар. Ол байыралады сөөлгүз бол-

за. Краковта ажиттыган эртем сессиязы болур. Ук сессияны Польшанын Эртем академиязы органи-за-стаан. Чуртун бугу районнарын кысу эртем-лери, колдуулаа төмүтүлөр, дээди өөренидиге черле-рини башкылары болгаш эртем-инчилер институтта-рынын ажалдагылары сессиянын ажалында кирип турар.

ПУР-нун чырымышкынын болгаш дээди өөренидиге ми-нистри, Польшанын Эртем академиязынын ораак-чы президенти Г. Яновский польша курувунин хажуудегизин эртемниг салымышкынын дугайын чү-гаалаан. Сессияга алаан кыш илеткелини номтуур бол-гаш чугаалажып көр.

НАЙЫРАЛДЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

ПРАГА. Чехословак-совет найыралады айма Чехо-ловакиянын культу-политиктиг амыралынын те-вүнүе туруп турар.

Совет Эмилеи, оон кижилери, оларын хой аныз амыралы, коммунист нигилидизин тургузарына Со-веттер чуртунун чедикшигинеи, ССР-нин эртем, тех-ника, культура болган уран ачуу талазы-биле чедик-шигинеи чехословак ажалчы чоннарын ооза кичээ-гейн хандырып турар.

Чехословакиянын улут хоорайларында болган бичи-сууларында — чер болганга найырал ай ийи ажу-дунмалыкны улустарын найыралын байырлаа бо-луп эртин турар. Хун бугуе болуп турар чус-чус декламация, бесезалар, киносазыларга, театралда шийлерге, литература келжэлериин болгаш делегел-дерге муң-мун чедер болгаш славотар көзп турар. Ол лекциялары болгаш келжэлериин темалары эн яныз-буру—ССР-нин төмүтү болгаш амыг уези, Москва болгаш Сибирь, Ленинград болгаш Антарктида. Клен болгаш Бракки Чон чук Пушкин болгаш Рутавели, Чехов болгаш Есенин, Чайковский болгаш Шостакович, сунтигтер болгаш атомунг энергия.

Чехословак радио болгаш телевидение боттарынын замчыдагаларын барык хун бугуе найырал аймага бараан болуруп турар. Прогаини, Братиславанын бо-лаш өске-лаа хоорайларын концерт залларына совет артистер болгаш чечен-чугаал коллективтери оюну улуг чедикшигинеи-биле көргүзүп турар. Чехословак парлалта Совет Эмилелинин дугайында хой материалдары чыры-лап турар.

ГДР-НИН УЛУС ПАЛАТАЗЫНЫН ХУРАЛЫ

БЕРЛИН. Герман Демократтыг Республиказынын Улус палатазынын хуралы ында ажиттыган.

Хуралын чугаалажыр айтырыгы: куш-ажыл дугайында хойжуларын кодексинге өскерилгелер болгаш немелдер кирер дугайында хойлу телеви-деги, а ол ышкан Улус палатазынын төлөөлериин Совет Эмилелинге чоран дугайында ГДР-ниң Улус пала-тазынын даргазы И. Дикманн оңтүлү.

(СЭТА).

ДАШТЫКЫДА

Мурнуу-вьетнам патриоттарнын чедишкннери

ПАРИЖ. (СЭТА). Ноябрь 21-де Мурнуу Вьетнамын партизаныры Илейкуан 55 километр ырак турар америк ротага аар чидиргелери таварыштырган деп, Франс Пресс агентлидин корреспондентин Сайгондан хандыган.

Ноябрь 22-де мурнуу-вьетнам пат-риоттар Сайгондан мурнуу-барын талаже 120 километр ырак Лангтру-онга чугула танынч чери эелен

алган болгаш оо танынч черинин камгала шегерилерге улут кога-ралды таварыштырган. Ноябрь 20-де Мурнуу Вьетнамын Досталга армия-зынын дайынчылары Сайгондан мурнуу талаже 60 километр хире ырак Меконг хемин адырында рай-онда 55 хабарлап суургаларын ууткаан. Чалча шегерлер 6 киши-нин өлүртүп, 9-аун балыглаттырып, 5-жын ис чок чидирп когараан.

Агрессорларнын чаа кемниг үүлгедиглери

ХАНОЙ. (СЭТА). ВНА агентли-дин дамчылып турары-биле алырга, ноябрь 15-те Мурнуу Вьетнамын Камхуон көдө суурун күшүтү-биле бомбалаан соонда америк солдаттар ол суурге чаа таварып кирген. 14 кижини өлүргөн, оон иштинде кыр-ганнар болгаш уругдар баа бар. Олар бир кырган ашасты ышка азып

өлүргөн болгаш бирөөни дигриге өрттөткен. Сентябрь 13-те Дьенфу биле Дьенфан көдө суурларда чус-чус ба-жыларын өрттөргөн бомбала-биле уругдар. Американын 60 тайын чурттагылары болуп өлүргөн, оон иштинде 30 кырганыр болгаш уруг-дар бар.

ВДР. Намдин хоорайга америк агаар дээрбечилериниң үрөөн хүрөө-эл. СЭТА-ның фотохрониказы.

Кол чүве—кышкы ажаалгада

«Тере-Хал» колхоз мал кыштаг-лазымынның чамдык белекчидиг кириген. Багында инек мал уучасты-бар. Оон кадарчыларын кышка 314 тонна ситенин бедилээн. оон 40 хуугун кыштагларда сөөтүп чедир-ген. Он ажит эрги кажаа септеттин-ген. Таш сут-аваан фермазынын коллектива 131 тонна ситенин, 90 тонна еки-сууаны, 400 тонна силос-ту бедилеп алган. Малчынар он эри-г кажааны септээн болгаш ийи чус бызаа кирер чаа кажааны туткан. Кыштаглар септэринге колхозчулар Чап Дамын, Д. Бора-Хе, А. Кызыл илгепкейг ажалдааннар.

Устугу-Балыктыгга хойжу бича-ла чеден тонна ситенин бедилээн. 19 эри кажааны септээн болган 350 хойга чаа кажааны туруп дооскан. Алыш-Балыктыгга хойжу бригада эркен күзүн 98 тонна ситенин бе-

ледилээн болган 16 эри кажааны септээн.

Моон-биле чөргөлөштү кыштаг-лазынын белекчигине четтестер илереп турар. Инек малын он ажит кыштагга өскө шуут чок. Топ фер-манын инек кажаанынын септеттези ам-аа доозулаан. Зоотехник эш Хамис инектерин тарып боозады-ларын дүүт чоруткан. Болдоо чус баш малга ошанштыр көчүт эвөөш чаш төл алган. Хой бургуздарын кы-раал дук чүтлө 1100 гым. Ам кол чүве малын кышкы ажаалдазын күткелдиринде.

Алыш-Балыктыгга хойжу бригада-нын келжигинеринин культураг амыралында хамарыштыр чаа чупаа бажын туугун дарып доозары чугула. Сельпо Каргыда малчына-рын улурун, аш-чеге бараандары-биле хандырамын чогуур негелдегине чедир тургузар ужурап.

С. СЕДИП.

